

SRBIZMI V SLOVENŠČINI: TOPORIŠIČEVE OBRAVNAVE PREVZETIH PRVIN SLOVENSKEGA JEZIKA

Maja Đukanović

Filološki fakultet, Beograd

UDK 811.163.6'373.45:811.163.41:929Toporišič J.

Jože Toporišič je v svojih številnih, zelo poglobljenih razpravah posebno pozornost namenil prevzetim prvinam slovenskega jezika, za njihovo slovenjenje pa se je močno zavzemal tudi v praksi. V prispevku¹ izhajamo iz Toporišičevih terminoloških rešitev in novosti na tem področju, v nadaljevanju pa so povzete njegove obravnave prevzetih prvin slovenskega knjižnega jezika v glasoslovju, oblikoslovju in besedišču slovenskega knjižnega jezika iz srbsčine (srbohrvaščine).²

tujke, izposojenke, prevzete prvine, srbizmi, jezikoslovna terminologija

In his numerous in-depth articles and papers, Jože Toporišič devoted particular attention to loanwords in Slovene and he was seen as an ardent supporter of their Slovenisation. The first part of the paper deals with his terminology solutions and new ideas in the field, while the second part summarises his discussions on Serbian (Serbo-Croatian) loanwords in the Slovene standard language, with a particular focus on its phonetics, morphology and vocabulary.

foreignisms, borrowings, loanwords, Serbisms, linguistic terminology

Uvod

V raziskovanju in normiranju sodobnega slovenskega knjižnega jezika je imel akademik Jože Toporišič pomembno vlogo. V številnih poglobljenih, izčrpnih in utemeljenih znanstvenih delih je postavil mnoga pravila ter do določene mere usmerjal nadaljnji razvoj slovenskega jezika in slovenskega jezikoslovja. Odnos slovenščine do prevzetih prvin in slovenjenje strokovne terminologije sodi med tista področja njegovega dela, ki so imela velik odmev v javnosti.

V prispevku je poudarek na srbizmih oz. srbohrvatizmih in različnih odnosih do njih v različnih obdobjih razvoja slovenščine. Predstavljeni so v okviru različnih jezikovnih področij, omenjen pa je tudi Toporišičev pogled na slovenščino med drugimi jugoslovanskimi jeziki, predvsem v odnosu do srbsčine/srbohrvaščine kot večinskega jezika v nekdanji skupni državi.

¹ Prispevek je napisan v okviru projekta Standardni srpski jezik: sintaksička, semantička i pragmatička istraživanja, št. 178004, Ministrstva Republike Srbije za znanost in izobraževanje.

² V prispevku uporabljamo poimenovanji *srbsčinal/srbizmi* in *srbohrvaščinal/srbohrvatizmi*. Za poimenovalno dvojnost smo se odločili, ker je *srbski jezik* daljše obdobje tekom 20. stoletja imenovan *srbohrvaški*, iz tega obdobja pa je tudi literatura, na katero se sklicujemo v prispevku.

Terminologija: od tujke in izposojenke do prevzete besede

O terminu *tujka* in *izposojenka* je Toporišič podrobno pisal v obsežnem članku, ki ga je predstavil na VII. kongresu zveze Slavističnih društev Jugoslavije leta 1972 v Beogradu (Toporišič 1972: 285). Članek je, kot pravi avtor, nastal na podlagi večletnih obravnav problematike izbire primerne terminologije za izraze, ki so v slovenščino prevzeti iz tujih jezikov. Toporišič izhaja iz definicij, navedenih v časopisu *Dom in svet* leta 1906, kjer Breznik *izposojenke* opredeli kot

besede, ki si jih je izposodil preprost narod, občujoč se sosedu, ter jih vzel za svoje, ko jim je tuje zvenče glasove spremenil v bližnje domače [...] Te pišemo v knjigi v domači obliki, zato moramo postaviti zanje načelo, ki ga vsi priznavajo: *izposojenke po domače*. V drugo vrsto moramo dati vse one besede, ki jih rabimo navadno v znanstvu, v tehniki in sploh v omikanem svetu ter jih pozna le tisti, ki je zvedel za nje po izobrazbi, po kakršnikoli že. To so pa tujke. [...] Te pišimo po načelu *tujke po tuje*. (Prav tam: 285)

Toporišič delitev prevzetih prvin prevzema, kot sam navaja, iz slovnice štirih oz. *Slovenske slovnice* Antona Bajca, Rudolfa Kolariča, Mirka Rupla in Jakoba Šolarja in jih deli na *sposojenke* in *tujke*. Za *sposojenke* je pomembna starost prevzema, saj gre za »v starini prevzete besede« in razširjenost med ljudstvom, take besede pa naj bi bile prevzete še v času naseljevanja Slovencev na današnje ozemlje (Toporišič 1972: 285). *Mlade sposojenke* naj bi bile večinoma izposojene iz nemščine, le deloma prilagojene oblikoslovnim lastnostim slovenskega jezika, v tretjo vrsto pa naj bi sodile *sposojenke iz slovanskih jezikov*. Po slovnici štirih so *tujke* »mlade besede, sprejete zlasti iz klasičnih in romanskih jezikov ter iz angleščine. Vstopajo s tiskano besedo, niso ljudske in se ne ravna po slovenskih glasovnih zakonih. Zanje je značilno, da so mednarodne kulturne besede, prinaša jih razvoj znanosti in tehnike.« (Prav tam: 286)

Navedeno delitev Toporišič upravičeno in argumentirano kritizira ter kaže na njeno nedoslednost. Poudarja, da se v omenjenih definicijah *tujke* po eni strani opredelijo kot besede, ki »niso ljudske«, po drugi strani pa naj bi to bile besede, ki so najbolj rabljene in prehajajo v vsakdanjo rabo. Za *tujke* po teh opredelitvah velja, da se ne ravna po slovenskih glasovnih zakonih, kar pa, kot piše Toporišič, ni res, in kot primer navaja besedo *avto*, ki je prišla iz tujih jezikov, a je povsem sprejemljiva in sprejeta v slovenščino. Sklepa, da se za razliko od pojmov *tujka* in *izposojenka* izraz *prevzeto* »nanaša enostavno na vse, kar je v slovenski knjižni jezik prišlo od drugod – iz drugih jezikov [...] pa celo iz slovenskih narečij, ki niso podlaga slovenskemu knjižnemu jeziku.« (Prav tam: 286–287) S terminom *prevzete prvine* zaznamuje besede, »ob katerih v kakršnikoli obliki še čutimo neavtohtoni izvor, to pa bodisi na podlagi neprilagojenosti strukturnim lastnostim posameznih plasti slovenskega knjižnega jezika (npr. glasovne, naglasne, pisne, oblikoslovne, pomenske, skladenjske, slovanske) bodisi na podlagi posebne stilistične zaznamovanosti nasproti domačim (ali podomačenim) vzporednicam.« (Prav tam: 287)

Toporišič je torej v slovensko jezikoslovje uvedel pojem *prevzete prvine*, s katerim zaznamuje tiste besede, ki jih govorec slovenščine kot prvega jezika čuti kot tuje

oziroma neprilagojene slovenščini, bodisi naglasno ali oblikoslovno bodisi stilno zaznamovane glede na domače izraze. *Prevzete prvine* ne zajemajo samo posameznih leksemov, temveč vanje sodijo tudi izrazi, stalne besedne zveze, frazemi in podobno.

Stilna vrednost prevzetih besed

Vpogled v jezikoslovno literaturo s področja leksikologije in teorije prevajanja nam kaže, da so med prevzetimi besedami najštevilnejše ali vsaj najbolj opazne tiste besede, ki so v ciljni jezik prišle iz tujih kulturnih okolij in zaznamujejo določene, govorcem ciljnega jezika neznane pojme. Seveda je v sodobnem času ta medjezikovna oz. medkulturna izmenjava lokalizmov/realij/brezekvivalentne leksike oz. kulturno specifičnih besed, kot jih imenuje Simona Klemenčič (2010: 24), intenzivnejša kot v prejšnjem stoletju/prejšnjih stoletjih. Na to je vplival razvoj komunikacijskih sredstev, ki je sodobnemu spremljevalcu dogodkov omogočil, da so mu skoraj vse civilizacijske prvine sodobnega sveta dostopne in mu niso več neznane. Hiter razvoj medijev in kulturna povezava vplivata na boljše splošno medsebojno poznavanje narodov, posamezni lokalizmi/realije/brezekvivalentna leksika pa hitreje in lažje postanejo internacionalizmi. Včasih prevodna literatura, danes pa večinoma elektronski mediji uvajajo leksiko iz enega jezika v drugega ter globalizirajo besedni zaklad (Đukanović 2011a: 108), problematika v zvezi s sprejemanjem prevzetih prvin pa je postala splošno vprašanje v skoraj vseh jezikih.

Prevzete besede v ciljni jezik uvajamo na več načinov: s *kalkom* – dobesedni prevod, z *adaptacijo* – besedo iz tujega jezika prilagodimo slovničnim in fonetičnim pravilom jezika, v katerega prevajamo, *generalizacijo* – uporabimo splošni termin, ki se nanaša tudi na to realijo, *opisnim prevodom* – določeni pojem opišemo, namesto da bi uporabili prevzeto besedo, in nenazadnje prevzete besede uvajamo z rabo *funkcionalnega ekvivalenta* – uporabimo tisti pojem, ki je običajen v jeziku prevoda. (Prav tam: 111)

Med prevzetimi besedami so najštevilnejše tiste, ki zaznamujejo t. i. kulturne realije – besede in izrazi, ki se nanašajo na določeno družbeno ureditev, institucije, geografske posebnosti, oblačila, prevozna sredstva, plese, glasbo, jedi in pijače ipd. Vedno več tujk in težav z njihovim prevzemanjem je na področju informatike in računalništva, kjer je angleščina vodilni jezik, iz katerega se določeno izrazje prevzame, prilagodi in/ali prevede.

Prevzete prvine iz srbsčine

V slovenščino iz srbsčine/srbohrvaščine prevzete besede lahko razdelimo na tiste, ki so prevzete neposredno, in tiste, za katere je srbsčina/srbohrvaščina bila samo jezik posrednik. Simona Klemenčič (2010: 24–25) navaja, da so iz srbsčine/hrvaščine neposredno prevzete besede:

čin, dobaviti, globa, hajka, jamčiti, koprena, košarka, krinka, lutka, marica, metek, nabaviti, način, nadoknaditi, nadzor, naknaden, naslov, niz, obkoliti, obzir, otvoritev, pobratim, podatek, poreklo, poročnik, porota, potomec, povorka, prikolica, pristaš,

prozoren, prtljaga, pustolovec, razporediti, stranka, svrha, šapa, škrga, talec, tkivo, trobojnica, ustanoviti, vežba, vitek, zadruga, zalizec, zanimati, značaj, žica, žig, žigosati.

Za besedi *odnos* in *razred* navaja, da sta v slovenščino prišli iz ruščine preko srbsčine/srbohrvaščine (Klemenčič 2010: 25). Preko srbsčine/srbohrvaščine so v slovenščino prišle še besede iz turščine, arabščine, perzijsčine in grščine (prav tam: 24).

V času skupne države je bila srbohrvaščina materni jezik večine Jugoslovanov. Čeprav je slovenščina v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ) imela z Ustavo zagotovljen enakopraven položaj s srbohrvaščino in makedonščino, se je v Jugoslovanski ljudski armadi (JLA), v skladu z zveznim zakonom, kot jezik poveljevanja uporabljal eden od jezikov narodov Jugoslavije. Čeprav ni precizirano, za kateri jezik gre, se je vedelo, da je to srbohrvaščina in pisava latinica (prim. Požgaj Hadži, Balažič 2005). V Ustavi SFRJ je v členu 246 pisalo: »Enakopravni so jeziki narodov in narodnosti ter njihove pisave na ozemlju Jugoslavije. V SFRJ so v uradni rabi jeziki narodov, jeziki narodnosti pa v skladu s to ustavo in zveznim zakonom.«

O prestižnosti srbohrvaščine v SFRJ se je v slovenskem jezikoslovju konec 20. stoletja veliko pisalo, predvsem pa je pozornost slovenske javnosti pritegnil status slovenskega jezika v JLA, kjer Slovenci niso mogli uporabljati svoje materinščine. Velja spomniti na dejstvo, da je bila srbohrvaščina, poleg francoščine kot jezika diplomacije, edini jezik v potnih listih Slovencev, imela je privilegirano mesto na bankovcih in tudi zelo velik vpliv preko medijev. Na ta način je srbsčina/srbohrvaščina postala razumljiva večini Slovencev, njen vpliv na slovenski jezik pa je bil v drugi polovici 20. stoletja intenziven.

Prevzete prvine v glasoslovju

Prevzete prvine iz srbsčine/srbohrvaščine so, tako kot vse druge prevzete prvine iz tujih jezikov, opazne v glasoslovju, oblikoslovju, skladnji in stilistiki slovenskega jezika. O prevzetih prvinah v glasoslovju se je razpravljalo v vseh fazah razvoja slovenskega knjižnega jezika.

Stanislav Škrabec je zapisal:

Slovenščina tujim besedam ni naklonjena, kaker npr. nemščina, zlasti pa se ne kaže deržati v deblih izvirnega, tujega pravopisa, ko morajo končnice slovenske biti. Pisatelji tudi ne smejo misliti, da bi se imel naš narod učiti vseh raznih evropskih pravopisov, da bo mogel tuje besede, zlasti lastna imena prav brati [...]. Vsaj v knjigah in časnikih prostemu narodu namenjenih naj se torej tuje besede, zlasti tuja lastna imena po izreki pišejo; v oklepah naj se pišejo tudi v izvirni pisavi [...] bi bilo najbolje, da bi se vselej in povsod pisalo po izreki, saj tudi izobraženi bravci kaj pogostoma ne zadenejo prave. (Toporišič 1972: 289)

Breznik se s Škrabčevim mnenjem ni strinjal in je leta 1906 zapisal:

Nagibajmo se k originalu, ne od originala stran! [...] najpametnejše bi seveda bilo, zavreči sedanje načelo ter [...] pisati tujke s tujimi črkami! [...] Tujke niso za vsakdanjo pisavo in ne za vsakega človeka! Njih raba bi morala biti jako redka. Služiti nam morajo

le v znanstvu, tehniki in podobnem ali kaki posebni stvari, za katero nimamo izraza. (Prav tam: 289)

Toporišič (prav tam: 291) je bil bolj naklonjen Škrabčevemu pojmovanju: »Osebo stojim na stališču, da bi bilo za slovenski knjižni jezik najenostavneje pisati prevzete besede po pravilih za zapis navadnih slovenskih besed in da bi se to dalo z lahkoto tudi uresničiti, ko ne bi bilo prav zagrizenih privržencev Breznikovega načela.« O vprašanjih zapisovanja prevzetih besed je Toporišič polemiziral predvsem z Janezom Gradišnikom v 70. letih 20. stoletja in ob izidu novega *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Toporišič meni (prav tam: 291–292), da je Gradišnikova ideja, da bi tuja pisava odvrčala uporabnike od rabe tujih besed, nesmiselna, saj povprečni uporabnik/bralac zaradi tuje pisave pogosto ne ve, kako pravilno izgovoriti prevzeto besedo. Toporišič (prav tam) poudarja, da mora probleme slovenskega jezika reševati slovenski jezik sam in enako velja tudi za vprašanje zapisovanja prevzetih besed.

V obravnavi prevzetih glasoslovnih prvin Toporišič (prav tam: 292) navaja, da obstaja v slovenščini glas, ki je vanjo prišel iz srbohrvaščine in/ali angleščine, in sicer *dž*, opredeljuje ga kot pravi fonem v slovenščini, kar pomeni, da je v besednih parih z najmanjšo možno glasovno razliko sposoben razločevati pomen: *džez* : *čez*; *džem* : *čem*; *džin* : *čin* ipd. Najprej se je *dž* v prevzetih besedah, predvsem iz Madžarščine, poenostavljal v *ž* (pižama, žep), v novejšem času pa je *dž* postal del inventarja slovenskega knjižnega jezika. Sklepa, da v slovenski knjižni jezik prevzete besede izgovarjamo z glasovi navadnih slovenskih besed, izjema pa so t. i. citatne besede, za katere še navaja, da jih je bolje prilagoditi slovenski izgovorjavi kot v slovenščino uvajati tuje glasove. (Prav tam: 296)

Prevzete prvine v oblikoslovju

Na področju oblikoslovja so prevzete prvine v različni meri zastopane v različnih besednih vrstah. Toporišič (1972: 296) navaja, da je popolnoma brez tujih prvin glagol, čeprav je v zgodovini nanj včasih vplivala srbohrvaščina, predvsem pri Levstiku. Enako velja za pridevnik, saj tudi zanj velja, da načeloma nima prevzetih oblikoslovnih prvin. (Prav tam: 298) Največ prevzetih prvin v oblikoslovju je pri samostalnikih, in sicer v nesklonjivosti nekaterih samostalnikov in/ali samostalniških izrazov, ali pa nenavadni končnici v imenovalniku (ciklus, Klio, Akropolis ipd.). Toporišič (prav tam: 300) meni, da je prevzete samostalnike treba sklanjati tako kot domače in jih je oblikoslovno treba približati domačim. Nadalje opozarja (prav tam: 303), da je pri sklanjatvah, predvsem pri novinarjih, opazen vpliv srbsčine, npr. pri sklanjanju srbskih zemljepisnih lastnih imen tipa *Stara Pazova*, *Novi Pazar*, *Bijelo Polje* itn. Taka zemljepisna lastna imena so v 60. in 70. letih slovenski novinarji pogosto sklanjali po srbski sklanjatvi: *Staroj Pazovi*, *Novom Pazarju*, *Bijelom Polju* ipd.

Poseben problem med prevzetimi prvinami oz. prevzetimi besedami predstavljajo strokovni izrazi. V zvezi s tem Toporišič polemizira z Antonom Breznikom in meni (prav tam: 315), da če je neka prevzeta beseda že uveljavljena v slovenščini, potem je

ni treba menjati z domačo, ki ni znana večini. Ne strinja se niti z Antonom Bajcem, ki meni (Bajec 1956: 173–174), da če pišemo strokovno, znanstveno besedilo, namenjeno (tudi) tujcem, je bolje uporabiti tuje strokovno izrazje (*adjektiv* namesto *pridevnik*, *adverb* namesto *prislov* ipd.). Toporišič meni ravno nasprotno, da je bolje dosledno uporabljati domačo besedo, in dodaja:

[...] namesto enakovredne prevzete besede dokaj dosledno, načeloma pa sploh, uporabljaj domačo besedo tudi v znanstvenih besedilih. Tako pravim *narečje* – ne *dialekt*, *slovnica* – ne *gramatika*, *oblika* – ne *forma*, *sklon* – ne *kazus*, *jezikoslovec* – ne *lingvist*, *izrazje* – ne *terminologija*, *pomensko* – ne *semantično*, *pravopis* – ne *ortografija*, *oblikoslovje* – ne *morfologija* ipd. Funkcionalno bolje se mi zdi tudi *zgodovinar* namesto *historiografa*, *zemljepis* namesto *geografija* ipd. Nekaj domačih poimenovanj sem napravil celo sam, npr. *sobesedilo* namesto *kontekst*, da bi bilo izraz na podlagi domačega, splošno znanega korena vsaj približno mogoče razumeti brez posvetovanja s slovarjem tujk že iz sobesedila. (Toporišič 1972: 315–316)

S svojim vztrajanjem pri rabi domačih znanstvenih terminov je Toporišič močno vplival na slovensko strokovno terminologijo. Treba je poudariti, da čeprav si je prizadeval za uvajanje čim več domačih/podomačenih oblik, je zastopal stališče, da če je prevzeta beseda splošno znana in nima domače vzporednice ter ne povzroča težav, je najbolj učinkovito, da v taki obliki tudi ostane. Iz njegovih pogledov na prevzete prvine tako v glasoslovju kot v oblikoslovju lahko sklepamo, da se je vedno zavzemal za enostavne in sprejemljive rešitve.

Stilna vrednost srbizmov v književnosti

Besede in tudi cele fraze, prevzete iz tujih jezikov, se dokaj pogosto uporabljajo kot stilno zaznamovane prvine v književnosti. Z rabo takih prvin avtor zaznamuje govor literarnega lika, mu določi poreklo in ga tudi socialno opredeli. Eden takih primerov rabe tujega jezika – srbščine – je junak v romanu Lojzeta Kovačiča *Resničnost*, ki srbščino uporablja kot simbol poveljevanja »z navdihom gospodovalnega jezika«, po drugi strani pa je »srbščina prav mehka v govoru srečne kmečke ljubljenske.« (Zadravec 2001: 346)

Odnos med rabo maternega in tujega jezika sicer sodi v področje urbane etnolingvistike, širše pa se lahko opredeli kot etnokulturni pojav. Zaznamo lahko etnokulturno tradicijo odprtosti do tujega jezika, ki se odraža v odnosu do manjšinskih jezikov. (Piper 2008: 318–319) Slovenski jezikoslovci in teoretiki prevajanja so v novejšem času analizirali novi, urbani govor, ki je mešanica različnih nivojev južnoslovanskih jezikov, predvsem jezikov iz nekdanjih jugoslovanskih republik. Ena oblika tega govora ima slovensko skladnjo in je retorično stilizirana s srbizmi/srbohrvatizmi, v drugi obliki tega govora pa primat prevzame sintaksa tujega jezika. Raba prevzetih prvin ima stilno vrednost v književnosti, filmu, glasbi in gledališču.

Primer za novooblikovani sociolekt je zelo odmeven roman Gorana Vojnovića *Čefurji, raus!* (2008), v katerem avtor govoricu priseljencev iz nekdanjih jugoslovanskih republik uporablja z vsemi njenimi značilnostmi – prevzete prvine so opazne

v ortografiji, skladnji, besedišču, sintagmah, mašilih. Avtor s prevzetimi prvinami ločuje govor prve generacije priseljencev (starši) od govora druge generacije (njihovi otroci). V tem romanu so srbizmi del pisateljevega stilnega postopka, s katerim je briljantno ujel jezikovne značilnosti priseljencev in njihovo prilagajanje novemu jeziku.

Z novonastalim sociolektom, ki predstavlja jedro etnične identitete opazne skupine ljudi v tujem okolju, ti priseljenci ohranjajo značilnosti, ki jih ločijo od večine prebivalstva. Z ohranjanjem tega idioma pravzaprav izražajo določeno solidarnost, z namenom zaščititi svojo materinščino in kulturo, iz katere so prišli. Za govorce urbanih sociolektov je značilno, da deklarativno priznavajo »višjo vrednost« »pravilnega jezika«, toda do svojega govora čutijo izrazito lojalnost. Vojnović je z romanom *Čefurji, raus!* zelo uspešno zajel sociolekt, ki obstaja v sedanjem trenutku, oblikoval pa se je v prejšnjih dveh (in več) desetletjih (prim. Đukanović 2015).

Tovrstna raba srbizmov/srbohrvatizmov odpira vprašanje rabe neknjižnega jezikovnega standarda, ki se v književnosti uporablja kot stilno sredstvo. Raba neknjižnega jezika, določenega sociolekta, narečja, žargona je dokaj pogosta, te teme pa Toporišič ni posebej obravnaval.

O prevzetih prvinah iz srbščine/srbohrvaščine in njihovem statusu v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* je Franc Jakopin (1992: 96) zapisal, da so večinoma zaznamovane kot knjižne, starinske, zastarele:

Ker je ta slovar [SSKJ] informativno-normativen in sega zaradi klasikov tudi nazaj v 19. stoletje, je razumljivo, da je zajel večje število slovanskih izposojenk, vendar jim je s posebnimi oznakami (kvalifikatorji) določil mesto, ki ga imajo v današnji knjižni slovenščini, in vzpostavil njihov odnos do domačih pomenskih ustreznic; ta razmerja se pokažejo v primerjavi parov, kot so npr. navada – običaj, brati – čitati, dejavnik – činitelj, zahod – zapad. Večina jugoslovanskega besedja se je zbrala okrog oznak knjižno, starinsko, zastarelo, kar samo potrjuje ugotovitev o reslovenizaciji slovenščine.

Toporišičevo stališče do prevzetih prvin

V začetku 80. let prejšnjega stoletja je Toporišič aktivno in zavzeto sodeloval pri delu vplivnega Jezikovnega razsodišča, skupaj z Jankom Modrom, Janezom Gradišnikom in Matjažem Kmeclom. Jezikovno razsodišče se je kvarjalo tudi s srbizmi/srbohrvatizmi in je v svojih objavah opozarjalo na nekritično sprejemanje predvsem političnega žargona. Navajali so konkretne primere prevzetih prvin, za katere obstajajo besede v slovenščini, in opozarjali, da je treba uporabljati obstoječe domače besede: namesto *sredina – okolje, poedinci – posamezniki, izseljenišvo – izseljenstvo, odnošaji – odnosi, povratek – vrnitev* ipd.

V svojih obravnavah Toporišič poudarja, da prevzete prvine skozi desetletja in stoletja postanejo del vsakdanje jezikovne rabe in da se večinoma pozabi, iz katerega jezika so prevzete. Take so recimo besede tipa *hiša, vino, krompir* ipd., ki jih npr. v Verbinčevem *Slovarju tujk* (1967), ki zajema okoli 30.000 besed, ni, saj jih uporabniki ne čutijo kot prevzete.

Toporišič (1979: 640) o srbizmih/srbohrvatizmih v slovenskem knjižnem jeziku sklene:

S srbohrvaščino živimo v tesnem stiku, zato ji moramo posvečati posebno pozornost. Dostikrat nam je že prej pomagala iz poimenovalnih težav, dostikrat pa smo zaradi nje brez potrebe opustili kaj imentinega slovenskega. Danes se nam srbohrvaško ponuja zlasti tudi preko slenga in žargona, torej kot izrazitejša dvojnica za slovensko in bolj navadno poimenovanje (gužva – gneča). Še v večji meri vdira k nam drugi jezik npr. prek predavateljev, ki jim ni (bilo) dano, da bi se slovensko izražali v izvrševanem poklicu, ampak jim je zapovedana raba drugega jezika.

Iz Toporišičevih objav je torej razvidno, da je nasprotoval jezikovnim puristom in se je zavzemal za zmerna stališča do prevzetih prvin v slovenskem knjižnem jeziku. Bil je mnenja, da prevzete in neprevzete besede tvorijo precej nedeljivo jezikovno celoto ter da morajo biti ene in druge v rabi, saj vzporedno sodelujejo v razvoju in življenju jezika.

Literatura

- BAJEC, Anton, 1956: Sprehodi po slovenskem besedišču. *Jezik in slovstvo* 1/6–7. 173–174.
- ĐUKANOVIĆ, Maja, 2011: Slovenske etnografske prvine v slovaropisju. Simona Kranjc (ur.): *Med-disciplinarost v slovenistiki. Obdobja 30*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 107–112.
- ĐUKANOVIĆ, Maja, 2015: Jezici u kontaktu: stvaranje novog idioma. *Srpski jezik* 20/1. Beograd: Filološki fakultet. 561–567.
- JAKOPIN, Franc, 1992: Slovanske izposojenke v slovenskem knjižnem jeziku: v 19. stoletju in danes. Martina Orožen, Mateja Hočevar (ur.): *Slovenski jezik v stiku s slovanskimi in neslovanskimi jeziki in književnostmi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 86–89.
- KLEMENČIČ, Simona, 2010: Besede iz drugih slovanskih jezikov v slovenščini. Vera Smole (ur.): *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 46. *SSJLK*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 22–26.
- PIPER, Predrag, 2008: O urbanoj etnolingvistici. *Etnolingvistička proučavanja srpskog i drugih slovenskih jezika*. Beograd: SANU. 311–323
- POGORELEC, Breda (ur.), 1983: *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.
- POŽGAJ HADŽI, Vesna, BALAŽIČ BULC, Tatjana, 2005: Kam je izginila srbohrvaščina? Status jezika nekoč in danes. Marko Stabej (ur.): *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 41. *SSJLK*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko. 30–39.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1972: Prevzete prvine slovenskega knjižnega jezika (glasovi, pisava, oblike, tvorba, besede). *Slavistična revija* 20/3. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 285–317.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1979: Pogovori o jeziku. *Naši razgledi* 22. 640.
- VOJNOVIĆ, Goran, 2008: *Čefurji, raus!* Ljubljana: Študentska založba.
- ZADRAVEC, Franc, 2001: Smisel in nesmisel tujih besed/jezikov v slovenskem romanu (1949–2000). Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. *Obdobja 20*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko. 343–351.